

УДК 378.147

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Борисенко В. В.

У статті обґрунтовано необхідність удосконалення форм, методів, технологій навчання української мови в сучасній вищій школі. Автором розглянуто інноваційні форми проведення лекцій, основні традиційні та нові методи навчання мови на економічних факультетах ВНЗ.

Ключові слова: комунікативні тренінги, ігрові форми навчання, технологія, кейс-метод.

В статье обосновано необходимость усовершенствования форм, методов, технологии обучения украинскому языку в современной высшей школе. Автором рассмотрены инновационные формы проведения лекций, основные традиционные и новые методы обучения языку на экономических факультетах вузов. Ключевые слова: коммуникативные тренинги, игровые формы обучения, технология, кейс-метод.

In the article the necessity of improving the forms, methods and technology of teaching the Ukrainian language in modern higher school is substantiated. The author considers innovative forms of conducting lectures, the main traditional and new methods of language teaching at Economic faculties in higher education institutions.

Key words: communication trainings, forms of teaching through play, technology, case method.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Оновлення змісту курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)", посилення уваги до вивчення державної мови у вищих навчальних закладах, практичної спрямованості в навчанні мови як обов'язкової дисципліни, а також визначення багатоаспектних завдань щодо формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів засобами мови й мовлення сприяли вдосконаленню основних форм, методів вивчення курсу, технологій навчання, збагаченню їхнього внутрішнього змісту, збільшенню обсягу годин – кредитів від 54/1,5; 72/2 до 108/3, що, у свою чергу, активізувало ті аспекти й механізми, які забезпечують формування мовної особистості й стимулювання її пізнавальних можливостей, розвиток професійно комунікативної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Проблема сучасних технологій навчання у ВНЗ – одна з актуальних у сучасній методиці. Вона є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, методистів (Я. І. Бурлака, І. Я. Лернер, І. П. Підласий, А. В. Хуторський, О. І. Пометун, І. М. Дичківська, Н. Б. Голуб, С. О. Караман, Р. Раул та ін.).

Актуальність статті полягає в необхідності ефективного вибору сучасних технологій навчання.

Мета статті – запропонувати продуктивні форми роботи на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Організаційними формами роботи у процесі вивчення основного курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" та спецкурсів обрано: лекційні, практично-семінарські заняття, захисти пропонованих проектів, проведення лінгвістичних "круглих столів", дискусій, рольових і сюжетних ігор, тренінгів, які є важливими формами розвивального навчання, сприяють удосконаленню професійного спілкування на задану тему, підвищують інтерес до створення і розв'язання тестових завдань тощо.

Ми спираємося на запропонований О. Любашенко підхід до проектування процесу навчання української мови у вищій школі, що реалізується через комплекс лінгводидактичних стратегій (рецептивно-мовленнєвого спілкування; продукування текстів; репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення; контактано-комуніка-

тивної мовленнєвої взаємодії у формі монологічних та діалогічних текстів тощо) і значною мірою доповнює сучасний методичний інструментарій вищої школи [3].

Нам імпонують думки Н. Голуб щодо впровадження в практичну діяльність видів спілкування, варіювання засобів впливу залежно від особливостей аудиторії, використання прийомів наочності. Інноваційна перебудова навчального процесу у вишах значною мірою впливає на характер форм, методів і засобів навчання, у тому числі й лекції. Практика, як зазначає дослідниця, підтверджує продуктивність нових її видів: лекції-діалогу, проблемної, інструктивної, узагальнювальної, бінарної, лекції теоретичного конструювання, лекції-ділової гри. Ефективності названих типів лекцій сприяють такі прийоми: з'ясування ключових питань попередньої лекції, привернення уваги студентів до змісту лекції за допомогою ключових фраз, постановка проблемних запитань і завдань, спільна пошукова діяльність тощо [2].

Однією з пріоритетних лекційних форм, які забезпечують розвиток професійно-комунікативних умінь і навичок студентів, на думку Т. Симоненко, є лекція-візуалізація, оскільки така форма сприяє більш успішному сприйняттю й запам'ятовуванню навчального матеріалу. Ефективною практичною формою, що сприяє процесу вдосконалення фахових умінь студентів, є комунікативні практикуми, під час яких забезпечується розвиток складових цілісного утворення, відбувається трансформація мовнокомунікативної діяльності в напрямку до покращення якості її репрезентації через усне та писемне комунікативне мовлення. Серед оптимальних форм контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів є колоквиуми. Дослідниця справедливо зазначає, що систематичне проведення колоквиумів дає змогу проконтролювати не тільки якість теоретичної і практичної підготовки, а й проілюструвати інтегративні зв'язки між виучуваними дисциплінами [5].

Загалом у визначеннях сучасних педагогів, лінгводидактів зазначається, що методи навчання – це способи пов'язаної діяльності того, хто навчає, і тих, кого навчають, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, навичками і вміннями, реалізуються завдання розвитку та виховання, формується світогляд, професійно-мовна компетентність [1; 4, с. 117–133].

У лінгводидактиці на сьогодні відомі класифікації методів навчання мови за джерелом знань, рівнем пізнавальної діяльності, способом взаємодії (учителя й учнів, викладача та студентів).

Сучасні українські лінгводидакти (З. Бакум, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, О. Караман, О. Любашенко, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско, Т. Симоненко та ін.) виокремлюють такі способи взаємодії (учителя й учнів, викладача та студентів) у процесі навчання мови: розповідь-слухання, сприймання, конспектування; обмін думками з теми, бесіда; спостереження над мовним матеріалом; самостійне опрацювання матеріалу; виконання системи вправ і завдань; науково-дослідна робота.

У методичці навчання мови загальноприйнятими визнано такі методи: усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення); бесіда; спостереження над мовою; робота з підручником, словниками; метод вправ.

У педагогіці дидакти виділяють такі методи навчання: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний); репродуктивний; проблемний виклад; частково-пошуковий (евристичний); дослідницький.

Наявність різних класифікацій у системі методів навчання мови свідчить про постійний науковий пошук, нагромадження й теоретичне узагальнення педагогічного досвіду словесників, дослідження методів на різних можливих системних рівнях.

У нашому дослідженні основними методами навчання української мови (за професійним спрямуванням) визначено як традиційні, так й інноваційні: лекція, проблемний виклад матеріалу, частково-пошуковий метод, спостереження над мовою, експеримент, дослідницький метод, метод моделювання, кейс-метод, інформаційно-комунікаційні технології, комунікативні тренінги.

У виборі ефективних технологій навчання української мови (за професійним спрямуванням) нами враховано специфічні умови системи вищої освіти економічного профілю, мети і завдань навчальної дисципліни.

В основу взаємодії учасників навчального процесу з різним рівнем інтерактивності й управління навчальним процесом нами покладено сучасні інноваційні технології навчання (інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні), ігрові, тренінгові).

Інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні) технології сьогодні є одним із провідних засобів досягнення конкурентних переваг, тому розгляд ролі та значення сучасних інформаційних технологій на освітньому ринку є доволі актуальним. Для з'ясування переваги взаємозв'язку освітніх та інформаційних технологій нами визначено зміст цих понять.

Освітні технології нами тлумачаться як система діяльності викладача і студента, що ґрунтується на відповідній ідеї, принципах організації та взаємозв'язку цілей, змісту і методів освіти.

У науковому обігу виокремлюють ігрові технології (гра, ділова гра), комп'ютерні технології (комп'ютеризація навчання), діалогові технології, пов'язані зі створенням комунікативного середовища (педагогічна взаємодія), тренінгові технології, інтерактивні технології.

Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні – це процес підготовки і передачі інформації тому, кого навчають, через комп'ютерну техніку і програмні засоби.

Для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій навчання нами розроблено комп'ютеризовані й електронні навчальні посібники, різноманітні моделі контролю рівня підготовленості студентів, комп'ютерні практикуми і навчальні тренажери, термінологічний словник-мінімум для електронних навчальних завдань.

Одним із прикладів ефективних освітніх технологій сьогодні є інтерактивні технології навчання, зокрема кейс-технології, або метод аналізу ситуацій, які успішно й широко застосовуються в зарубіжжі, у вітчизняних вишах поки що тільки розвиваються. Щоправда, в останні два-три роки кейс-метод стає достатньо популярним засобом у викладанні та бізнес-середовищі. Застосування кейс-технологій у навчанні передбачає такі цілі: розвиток навичок аналізу і критичного мислення, поєднання теорії й практики, представлення прикладів управлінських рішень, що приймаються; аналіз різних позицій та поглядів; формування навичок оцінювання альтернативних варіантів в умовах невизначеності.

Найбільш виразним прикладом кейс-технологій, що активізують процес навчання, є метод кейсів.

Метод ситуаційного навчання (кейс-метод), за Ю. Сурміним, розглядається як неперервний процес, спрямований на систематичний, цілеспрямований опис, вивчення, аналіз об'єктів реальної дійсності, що використовується не стільки для засвоєння знань, скільки для формування нових психолого-педагогічних і професійних якостей та вмінь. Для викладача ж – це засіб творчого навчання [6, с. 190–195]. Провідною є роль кейс-методу в практичній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі в аспекті формування їхньої мовленнєвої компетенції. Зазвичай, у ВНЗ студент здобуває знання й оволодіває відповідною методологією, практичного ж досвіду в нього майже немає. Кейс-метод дозволяє подолати цей недолік, оскільки націлює на використання теорії, оволодіння методологією та інструментарієм набуття досвіду. Систематичне застосування в навчальному процесі кейс-методу, або кейс-ситуації, на нашу думку, доцільно використовувати в професійній мовленнєвій підготовці студента-економіста, якому в подальшій практичній діяльності доведеться приймати відповідні управлінські рішення.

Одержані практичні результати переконують, що ефективність застосування кейс-методу в навчально-виховному процесі залежить безпосередньо від якості пропонуваного для вирішення студентам-економістам змодельованих професійних ситуацій, пов'язаних із їхньою майбутньою виробничою діяльністю.

Моделювання професійної ситуації передбачено на заняттях спецкурсів: "Основи культури спілкування", "Культура професійного мовлення", оскільки такий вид роботи потребує знань з фахових дисциплін і є одним з ефективних засобів розвитку креативного мислення студентів-економістів та підготовки їх до виробничої практики.

Ефективними в реалізації зазначених технологій визначено ігрові форми навчання, які сприймаються студентами з великим інтересом, оскільки спрямовані на підвищення ефективності професійного спілкування. Активно пропонуються тренінги з когнітивної орієнтації, що передбачають проведення дискусій на теми: "Роль реклами в бізнесі", "Я – банкір", "Психологічний вплив реклами", "Якби я був керівником...", "Роль мови в процесі управління", "Чи потрібна професія мерчандайзера?", "Які якості необхідні менеджерів, а які – економістів?", "Яким повинен бути лідер?"

Значну увагу приділено проектуванню роботи над мовленням учасників дискусії, їх поведінкою (коректною, некоректною), використанню невербальних засобів спілкування. Комунікативні тренінги допомагають студентам реалізувати потреби в професійному спілкуванні. Для проведення комунікативних тренінгів нами запропоновано такі теми: "Що таке щастя?", "Проблеми сучасної освіти", "Мрію я словами відмикати людське серце..." (Л. Забашта), "Заговори, щоб я тебе побачив" (Сократ), "Роль економічної освіти у вашому житті", "Конкуренція. Яка вона?", "Сучасний банкір", "Просування новинки на закордонний ринок", "Як впливає марка товару на споживача?", "Звітна доповідь", "Укладання угоди", "Перевірка фірми податківцями", "Зустріч з інвестором", "Створіть бренд".

Продуктивними визначено види робіт, які супроводжуються відеозаписом з подальшим аналізом ситуації, вивченням мовлення учасників, проведенням словникової роботи з професійної термінології.

Упровадження сучасних технологій навчання, зокрема моделювання професійної ситуації, в економічному ВНЗ під час вивчення української мови (за професійним спрямуванням) та пропонування спецкурсів є необхідним аспектом успішного оволодіння професійною мовно-мовленнєвою компетенцією.

Такий підхід до вибору ефективних методів і технологій навчання, форм діяльності, способів взаємодії викладача і студента дозволяє оптимізувати процес навчання української мови (за професійним спрямуванням), поліпшити організацію індивідуальної, групової, колективної діяльності студентів-економістів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, вивчення української мови (за професійним спрямуванням) з використанням сучасних методів та форм навчання створює для студентів вищих навчальних закладів унікальні можливості: здобути уміння і навички орієнтуватися у сферах офіційно-ділового усного й писемного мовлення, опанувати особливості мовної системи, специфіку використання різних мовних одиниць залежно від сфери та мети вживання, долучитися до вироблення мовних, мовленнєвих, комунікативних норм професійного спілкування.

Література

1. Вооглайд Ю. Как систематизировать методы образования взрослых / Юло Вооглайд // Методы в деле повышения квалификации : сб. науч. тр. – Таллинн : Валгус, 1986. Т. 2. – 1986. – С. 283–287.
2. Голуб Н. Б. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення лексикології в школі / Н. Б. Голуб // Освіта Донбасу. – 2003. – № 1 (96). – С. 18–21.
3. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі : монографія / Олеся Вадимівна Любашенко. – Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. – 296 с.
4. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы : учеб. пособие / Ревмира Сергеевна Пионова. – Мн. : Высш. шк., 2005. – 303 с.
5. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Тетяна Володимирівна Симоненко. – Черкаси : Вид. Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.
6. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості / Юрій Петрович Сурмін // Глобалізація й Болонський процес: проблеми і технології : монографія. – К. : МАУП, 2005. – С. 173–199.